

4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

6. Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України : Указ Президента України від 8 квітня 2011 року № 439/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 197.

7. Про підсумки роботи Державної архітектурно-будівельної інспекції України та її територіальних органів у 2012 році та виконання Плану роботи Державної архітектурно-будівельної інспекції України на 2012 рік : Рішення сф колегії від 24 січня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dabi.uss.gov.ua/colgia.shtm>

8. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року № 586- XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20 – 21. – Ст. 190.

УДК 349.41 (477)

В.В. Піцкевич

адвокат,

здобувач

Львівський університет бізнесу та права

ОРЕНДНА ПЛАТА ЗА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ПРИ ЗМІНІ ЇЇ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ

У статті досліджується орендна плата за землю державної і комунальної власності. Встановлено механізм зміни її розміру при зміні нормативної грошової оцінки земельної ділянки.

Ключові слова: орендна плата, нормативна грошова оцінка, земельна ділянка, договір оренди землі.

В статье исследуется арендная плата за землю государственной и коммунальной собственности. Установлен механизм изменения ее размера при изменении нормативной денежной оценки земельного участка.

Ключевые слова: арендная плата, нормативная денежная оценка, земельный участок, договор аренды земли.

This article researches rent for the land that is in a state and municipal ownership. A mechanism for the change of its amounts when the normative monetary valuation of a land plot changes is established.

Key words: rent, normative monetary valuation, land plot, land lease agreement.

Постановка проблеми. Земельні ділянки можуть перебувати у державній, комунальній або приватній власності. Власники земельних ділянок мають право ними володіти, користуватись та розпоряджатись в тому числі шляхом надання їх в оренду. Разом з тим відносини оренди земельної ділянки, що знаходиться у державній або комунальній власності, на відміну від відносин оренди земельної ділянки, що знаходиться у приватній власності є більш імперативними. Це, зокрема, стосується розміру орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності (надалі також – орендна плата) у зв'язку із законодавчим встановленням його граничного рівня.

Для визначення розміру орендної плати використовується нормативна грошова оцінка земельних ділянок, яка підлягає періодичному проведенню та зміні. При встановленні нової вищої нормативної грошової оцінки земельних ділянок, орендодавці (органи державної влади або місцевого самоврядування) та/або органи, які реалізують державну податкову політику вимагатимуть від орендарів земельних ділянок автоматичної сплати вищого розміру орендної плати, але останні не завжди виконуватимуть це. Виникнувші незгодженості часто переходять у площину судових спорів, вирішення яких в однотипних справах нерідко призводить до прийняття відмінних між собою судових рішень.

Таким чином, встановлення юридичного факту з настанням якого у орендаря земельної ділянки виникатиме обов'язок сплати вищого розміру орендної плати, за умови проведення у передбаченому законом порядку нормативної грошової оцінки земельних ділянок, сприятиме формуванню єдиної правозастосовної практики.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивчення питання орендної плати за землю здійснювали Г. Анісімова, Н. Багай, А. Гетьман, І. Каракаш, Т. Коваленко, Р. Марусенко, А. Мірошніченко, О. Погрібний, А. Шеремет, М. Шульга та ін. Однак, окремого дослідження щодо зміни розміру орендної плати за землю при зміні нормативної грошової оцінки земельної ділянки не проводилось.

Метою даної статті є встановлення механізму зміни розміру орендної плати за землю у випадку зміни розміру нормативної грошової оцінки земельної ділянки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст.ст. 1 та 5 Закону України «Про оцінку земель» нормативна грошова оцінка земельних ділянок – капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами, який використовується, зокрема для визначення розміру земельного податку і орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності [1].

Для визначення розміру податку та орендної плати використовується нормативна грошова оцінка земельних ділянок (п. 289.1 ст. 289 ПК України). Ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, за винятком земельних ділянок, зазначених у статтях 272, 273, 276 цього Кодексу (п. 274.1 ст. 274 ПК України).

Згідно п. 288.5 ст. 288 ПК України розмір орендної плати встановлюється у договорі оренди, але річна сума платежу не може бути меншою 3 відсотків нормативної грошової оцінки та за загальним правилом не може перевищувати 12 відсотків нормативної грошової оцінки [2].

Із вказаного випливає, що земельний податок та орендна плата напряму залежать від нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а за загальним правилом, у випадку проведення нормативної грошової оцінки земельної ділянки, річна сума орендної плати не може бути меншою трикратного розміру земельного податку (3 відсотків нормативної грошової оцінки) та не може перевищувати дванадцятикратного розміру земельного податку (12 відсотків нормативної грошової оцінки).

При цьому нормативна грошова оцінка не є стабільною та підлягає періодичній зміні, так як нормативна грошова оцінка земельних ділянок, розташованих у межах населених пунктів, незалежно від їх цільового призначення проводиться не рідше ніж один раз на 5–7 років; розташованих за межами населених пунктів земельних ділянок сільськогосподарського призначення – не рідше ніж один раз на 5–7 років, а несільськогосподарського призначення – не рідше ніж один раз на 7–10 років (ст. 18 Закону України «Про оцінку земель»). Підставою для проведення нормативної грошової оцінки земельних ділянок є рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про оцінку земель») [1].

Таким чином, у випадку проведення нової нормативної грошової оцінки земельних ділянок державної та/або комунальної власності щодо яких вже укладені договори оренди землі, між орендодавцем та орендарем виникатиме конфлікт інтересів суть якого полягатиме у бажанні орендодавця домогтися від орендаря збільшення розміру орендної плати, в той час як орендар матиме намір якомога довше платити «звичний» для нього розмір орендної плати, виходячи із попередньої (старої) нормативної грошової оцінки земельної ділянки. Такі випадки непоодинокі, а у разі недосягнення згоди між сторонами договору оренди щодо розміру орендної плати за земельну ділянку спір переходить у площину судового. Пропонуємо розглянути окремі з варіантів розвитку відповідних спорів.

А) Подання позову орендодавцем до орендаря про стягнення заборгованості з орендної плати.

Даний позов підлягатиме задоволенню у випадку наявності в умовах договору оренди прив'язки щодо автоматичної зміни розміру орендної плати, пов'язаної із зміною нормативної грошової оцінки земельної ділянки. Так, ВГСУ постановою від 4.06.2014 р. у справі № 904/6833/13 без змін залишив судові рішення судів першої та другої інстанції, які задовольнили позов про стягнення заборгованості по орендній платі за землю, так як в договорі оренди землі було вказано: а) річна орендна плата вноситься орендарем виключно у грошовій формі незалежно від результатів діяльності орендаря у трикратному розмірі земельного податку; б) орендодавець має право в односторонньому порядку збільшити розмір орендної плати у разі збільшення відповідно до законодавства України розміру земельного податку. Дане судове рішення ми розділяємо як і позицію суду про те, що нормативна грошова оцінка є складовою земельного податку, який встановлюється у відсотковому відношенні до неї, а тому у разі зміни нормативної грошової оцінки земельної ділянки змінюється відповідно і розмір земельного податку [3].

Аналогічна позиція викладена в постанові ВГСУ від 27.10.2010 р. у справі № 6/89, де зазначено, що оскільки сторони в договорі передбачили, що орендна плата обчислюється самостійно орендарем з урахуванням індексу інфляції, а також з урахуванням інших змін розмірів земельного податку, що відбувається протягом терміну дії договору оренди, то він повинен був враховувати зміни складових земельного податку, що як наслідок спричиняє і зміну його розміру, для обчислення розміру орендної плати за земельну ділянку [4].

У випадку ж відсутності у договорі оренди землі положення про автоматичну зміну розміру орендної плати, пов'язаної із зміною нормативної грошової оцінки земельної ділянки, позов про стягнення заборгованості з орендної плати не повинний підлягати задоволенню. Так, ВГСУ у постанові від 2.03.2011 р. у справі № 14/277 вказав, що товариство правомірно сплачувало орендну плату за землю, орендовану на підставі

договору, виходячи саме з розмірів, визначених зазначеним договором, а відтак позовні вимоги про стягнення заборгованості з орендної плати за землю та пені є необґрунтованими [5]. ВГСУ постановою від 11.02.2009 р. у справі № 14/129 також відмовив у стягненні заборгованості з орендної плати та пені, зазначивши, що з аналізу законодавчих норм, які регулюють сплату орендної плати за землю, вбачається обов'язковість здійснення орендної плати виключно на умовах, узгоджених сторонами договору оренди землі, а будь-які зміни орендної плати у грошовому виразі вимагають погодження сторін, а в разі не досягнення згоди з цього приводу – в судовому порядку, як це передбачено ст.ст. 23, 30 Закону України «Про оренду землі» [6].

Окрему увагу слід звернути на постанову ВГСУ від 25.04.2013 р. у справі № 5009/3430/12 (стягнення заборгованості з орендної плати у зв'язку із зміною нормативної грошової оцінки землі) відповідно до якої задоволено позов, виходячи з того, що невнесення сторонами договору оренди змін до його умов в частині розміру орендної плати, не звільняє сторін договору від обов'язку вносити оренду плати в розмірі, встановленому законодавством, оскільки відповідно до положень статті 11 ЦК України у випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки виникають безпосередньо з актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування [7].

Водночас у постанові ВГСУ від 2.03.2011 р. у справі № 14/277 за подібного предмета позову та обставин справи, наявний протилежний правовий висновок суду касаційної інстанції, а саме: зміна умов договору оренди земельної ділянки, в тому числі щодо розміру орендної плати, здійснюється за взаємною згодою сторін, а відтак за відсутності внесення змін до договору, орендна плата вноситься орендарем у розмірі, визначеному умовами договору [5]. Крім того, у постанові ВГСУ від 14.06.2010 р. у справі № П-12/118-6/100 суд касаційної інстанції визнав обґрунтованим висновок суду першої інстанції про те, що законодавча зміна нормативно-грошової оцінки землі не може бути підставою для зміни розміру орендної плати в односторонньому порядку [8].

Із наведеного вбачається неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах, що слугувало підставою для допуску справи до провадження ВСУ, який 20.08.2013 р. у справі № 3-21Гс13, переглянувши постанову ВГСУ від 25.04.2013 р. у справі № 5009/3430/12, вказав, що оскільки у договорах оренди землі сторони визначили, що орендар зобов'язаний самостійно щорічно індексувати розмір орендної плати відповідно до індексації нормативної грошової оцінки земель згідно з чинним законодавством, ВГСУ при вирішенні справи № 5009/3430/12 правильно застосував норми матеріального права [9].

Однак, не можна повністю погодитись із таким твердженням ВСУ, так як індексація розміру орендної плати пов'язана із індексацією нормативної грошової оцінки земель, а не із встановленням нової нормативної грошової оцінки земель у зв'язку із її періодичним проведенням.

Згідно п. 289.2 ст. 289 ПК України центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин за індексом споживчих цін за попередній рік щороку розраховує величину коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель, на який індексується нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення за станом на 1 січня поточного року [2].

При цьому оскільки розрахунок коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки базується на врахуванні індексу споживчих цін (індексу інфляції), для додаткового застосування індексу інфляції до розміру орендної плати немає підстав (Твердження аналогічного змісту міститься у листі Державного комітету України із земельних ресурсів від 25.08.2010 р. № 16300/22/11–10).

Відтак, встановлення нової нормативної грошової оцінки земель у зв'язку із її періодичним проведенням є відмінним явищем від індексації нормативної грошової оцінки земель та не зумовлює автоматичну зміну розміру орендної плати. Більше того, ВСУ у цій ж постанові від 20.08.2013 р. висловив свою правову позицію у справі № 3-21Гс13 зміст якої полягає в тому, що відповідно до статей 21, 30 ЗУ «Про оренду землі», статті 24 ЗУ «Про плату за землю» та статей 628, 632 ЦК України законодавча зміна нормативної грошової оцінки землі може бути підставою для зміни розміру орендної плати в односторонньому порядку, якщо це погоджено сторонами у договорі [9].

Б) Подання орендарем позову про скасування (визнання протиправними/нечинними та скасування) податкових повідомлень-рішень щодо донарахуванням органом, який реалізує державну податкову політику суми податкового зобов'язання з орендної плати.

Неоднозначна судова практика існує також і при таких видах спорів. Одні суди відмовлять у задоволенні даних позовів, інші – задовольняють. Так, ВАСУ в ухвалі від 26.09.2012 р. у справі № К/9991/16502/12 зазначив, що оскільки збільшення мінімального розміру орендної плати за землю відбулося не у зв'язку з волевиявленням сторін договору, а у зв'язку зі зміною ставки податку відповідно до закону, то необхідність сплати земельного податку у новому розмірі виникла у позивача з моменту законодавчого встановлення нових розмірів ставок орендної плати. Посилання позивача на те, що розмір орендної плати за земельні

ділянки може бути збільшений лише за згодою сторін договору, оскільки формами плати за землю виступають податок на землю та орендна плата, є помилковими. Відносини оподаткування не можуть регулюватися на засадах угоди між учасниками, не передбачають укладання договорів стосовно виконання податкового обов'язку, такі відносини регулюються виключно засобами владних приписів з боку держави і не можуть допускати диспозитивності [10].

Свою позицію щодо зміни розміру орендної плати за земельну ділянку у разі, якщо міська рада своїм рішенням запровадила на території міста нову нормативну грошову оцінку ДПС України виклала у консультації від 18.11.2011 р., в якій вказала, що п. 286.2 ст. 286 ПК України визначено, що платники плати за землю (крім фізичних осіб) самостійно обчислюють суму податку щороку станом на 1 січня і до 1 лютого поточного року подають відповідному органу ДПС за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік за формою, встановленою у порядку, передбаченому ст. 46 ПК України, з розбивкою річної суми рівними частками за місяцями.

При поданні першої декларації (фактичного початку діяльності як платника плати за землю) разом з нею подається довідка (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а надалі така довідка подається у разі затвердження нової нормативної грошової оцінки землі.

Отже, у разі зміни нормативної грошової оцінки землі, яка є базою оподаткування для плати за землю, змінюється річна сума податкового зобов'язання по земельному податку та орендній платі за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Тому, якщо у населеному пункті рішенням ради запроваджено нову нормативну грошову оцінку землі та в установленому порядку її оприлюднено, платники самостійно повинні звернутися до відповідного органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів для отримання довідки (витягу) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки, перерахувати суму податкового зобов'язання по земельному податку та орендній платі за земельні ділянки державної і комунальної власності та подати зазначену довідку з податковою звітністю до податкового органу державної податкової служби за місцезнаходженням земельної ділянки [11] (Твердження аналогічного змісту міститься Листі ДПА України «Щодо справляння орендної плати за землю» від 27.04.2011 р. № 5189/5/15-0716).

Однак, позиція про те, що встановлення нової нормативної грошової оцінки землі призводить до автоматичної зміни розміру орендної плати, не змогла монолітно закріпитись у правовій системі України.

Протилежна думка, яка вважаємо є більш обґрунтованою, міститься в ухвалі ВАСУ від 28.08.2012 р. у справі № К-28875/10 відповідно до якої нормативно-правові акти не закріплюють обов'язок орендаря перераховувати орендну плату (сплачувати її в більшому розмірі) в разі законодавчої зміни граничного розміру цієї плати. Таким чином, орендар зобов'язаний буде сплачувати більший розмір орендної плати з настанням дати: а) набрання чинності додатковою угодою про внесення змін до договору (в разі досягнення сторонами взаємної згоди щодо збільшення розміру орендної плати); б) набрання законної сили рішенням суду про зміну договору (в разі вирішення спору щодо зміни розміру орендної плати в судовому порядку) [12].

Із наведеного вбачається неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм права у подібних правовідносинах. Вирішення цього питання міститься у постановях ВСУ від 11.06.2013 р. у справах № 21-443a12 та № 21-166a13. Їх правова позиція зводиться до того, що договір оренди землі є цивільно-правовим, а отже, йому притаманні такі ознаки, як свобода договору, обов'язковість його виконання сторонами тощо. Зміна розміру земельного податку згідно із ЗУ від 3.06.2008 р. № 309-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» є підставою для перегляду встановленого розміру орендної плати шляхом внесення відповідних змін до договору оренди землі його учасниками і не тягне автоматичну зміну умов договору щодо розміру орендної плати, а відтак відповідного донарахування ДПП суми податкового зобов'язання з орендної плати із застосуванням штрафних санкцій за податковими повідомленнями-рішеннями [13], [14].

В) Подання орендодавцем позову про внесення змін до договору оренди землі щодо збільшення орендної плати.

В даній категорії справ також є відмінна між собою судова практика. Так, ВГСУ постановою від 14.06.2010 р. скасував судові рішення апеляційної інстанції в частині внесення змін до договорів оренди земельної ділянки та залишив без змін рішення місцевого суду у справі № П-12/118-6/100 відповідно до якого зазначено, що грошова оцінка землі передує укладенню цивільно-правових угод в тому числі договорів оренди землі, а тому встановлення нової грошової оцінки земель породжує правові наслідки стосовно договорів оренди землі, укладених після її встановлення, та не є обов'язковою підставою для внесення до договору оренди земельної ділянки змін в частині розміру орендної плати [8].

Подібна позиція міститься і в постанові ВГСУ від 26.07.2011 р. у справі № 30/17-39-2011 із змісту якого слідує, що встановлення нової нормативно-грошової оцінки земель не є підставою для зміни розміру орендної плати за спірним договором, оскільки це умовами укладеного договору оренди землі та чинним законодавством не передбачено [15].

Однак, ми не повністю розділяємо дані позиції. В п. 2.19 постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» від 17.05.2011 р. № 6 зазначено, що оскільки орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності є регульованою ціною, то законодавча зміна граничного розміру цієї плати може бути підставою для перегляду розміру орендної плати, встановленої умовами договору [16].

Разом з тим дане положення не вказує на обов'язковість перегляду розміру оренди, а лише вказує на таку можливість. Водночас ВГСУ у постанові від 6.08.2013 р. у справі № 914/469/13-г розділив твердження судів першої та апеляційної інстанції відповідно до якого законодавча зміна граничного розміру орендної плати є підставою для перегляду розміру орендної плати, встановленої умовами договору [17] (Аналогічна позиція міститься у Листі ВССУ «Про дотримання правових позицій при перегляді судових рішень судами касаційної інстанції» від 13.04.2011 р.; Постанові ВГСУ від 19.04.2014 р. у справі № 908/4250/13).

Таке твердження пояснюється тим, що відповідно до ст. 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом [18]. Статтею 15 та 30 ЗУ «Про оренду землі» передбачено, що орендна плата із зазначенням її розміру є istotною умовою договору оренди землі, а зміна умов останнього здійснюється за взаємною згодою сторін. У разі недосягнення згоди щодо зміни умов договору оренди землі спір вирішується в судовому порядку [19].

Відтак, нормами чинного законодавства передбачено можливість зміни умов договору оренди землі, зокрема в частині розміру орендної плати, за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у випадках встановлених договором або законом (Аналогічна позиція міститься Постанові ВСУ від 6.12.2010 р. у справі 3-50гс10; від 4.07.2011 р. у справі № 3-66гс11).

Суди, задовольняючи позов про внесення змін до договору оренди землі щодо збільшення орендної плати, виходили з того, що ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 3.06.2008 р. № 309-VI внесено зміни до ч. 4 та ч. 5 ст. 21 ЗУ «Про оренду землі», відповідно до яких річна орендна плата за земельні ділянки, які перебувають у державній або комунальній власності не може бути меншою для земель сільськогосподарського призначення – розміру земельного податку, для інших категорій земель – трикратного розміру земельного податку, що встановлюється ЗУ «Про плату за землю» та не може перевищувати, за винятком випадку визначення орендаря на конкурентних засадах, 12 відсотків їх нормативної грошової оцінки [20].

1.01.2011 р. ЗУ «Про плату за землю» втратив чинність і набрав чинності ПК України в ст. 288 якого були встановлені граничні розміри річної орендної плати. Наприклад, річна сума платежу орендної плати не може бути меншою для інших категорій земель – трикратного розміру земельного податку, що встановлюється розділом 13 ПК України. Згідно чинної редакції ПК України річна сума платежу орендної плати не може бути меншою 3 відсотків нормативної грошової оцінки [2].

Отже, встановлення граничних розмірів річної орендної плати за земельну ділянку є підставою для приведення положень спірного договору оренди земельної ділянки у відповідність до вимог закону в частині визначення розміру орендної плати (Аналогічної позиції дотримується ВСУ у постанові від 20.11.2012 р. у справі № 3-53гс12).

Висновки. На підставі отриманих даних слідує, що основою для визначення розміру орендної плати за землю державної і комунальної власності є нормативна грошова оцінка земельних ділянок, яка періодично повинна проводитись та підлягає зміні. Встановлення нової нормативної грошової оцінки землі призводить до автоматичної зміни орендної плати у випадку наявності відповідної прив'язки про це в договорі оренди землі, в протилежному випадку – ні.

У ПК України вказані граничні (мінімальний та максимальний) розміри річної орендної плати за земельну ділянку. Відтак, встановлення у передбаченому законом порядку нової нормативної грошової оцінки земельної ділянки, що спричинило невідповідність, вказаного в договорі розміру річної орендної плати, граничному розміру річної орендної оплати є підставою для перегляду розміру орендної плати. Однак це не веде до його автоматичного збільшення та/або зміни. Орендар зобов'язаний буде сплачувати інший (як правило, більший) розмір орендної плати виключно після внесення відповідних змін до договору оренди землі, що може відбутись або за взаємною згодою сторін, або в судовому порядку.

Література

1. Закон України «Про оцінку земель» від 11 грудня 2004 р. № 1378-IV // *Офіційний вісник України*. – 2004. – № 1. – Ст. 1.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // *Офіційний вісник України*. – 2010. – № 92. – Ст. 3248.
3. Постанова Вищого господарського суду України від 4 червня 2014 р. у справі № 904/6833/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39106825>.
4. Постанова Вищого господарського суду України від 27 жовтня 2010 р. у справі № 6/89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12122903>.

5. Постанова Вищого господарського суду України від 2 березня 2011 р. у справі № 14/277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14347537>.
6. Постанова Вищого господарського суду України від 11 лютого 2009 р. у справі № 14/129 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/3085991>.
7. Постанова Вищого господарського суду України від 25 квітня 2013 р. у справі № 5009/3430/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31001505>.
8. Постанова Вищого господарського суду України від 14 червня 2010 р. у справі № П-12/118-6/100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10223572>.
9. Постанова Верховного Суду України від 20 серпня 2013 р. у справі № 3-21с13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33191063>.
10. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 26 вересня 2012 р. у справі № К/9991/16502/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26413187>.
11. Гривнак К. Зміна розміру орендної плати за земельну ділянку у разі, якщо міська рада своїм рішенням запровадила на території міста нову нормативну грошову оцінку // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 43.
12. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 28 серпня 2012 р. у справі № К-28875/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26238342>.
13. Постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-443а12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32532892>.
14. Постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-166а13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32532868>.
15. Постанова Вищого господарського суду України від 26 липня 2011 р. у справі № 30/17-39-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17291373>.
16. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» від 17 травня 2011 р. № 6 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 3.
17. Постанова Вищого господарського суду України 6 серпня 2013 р. у справі № 914/469/13-г [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32828851>.
18. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
19. Закон України «Про оренду землі» від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46. – Ст. 280.
20. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 3 червня 2008 р. № 309-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 27. – Ст. 253.